

Skånsk hemslöjd.

Måås-Fjetterström, Märta,

72 Q Br.

National Library
of Sweden

Särtryck ur Malmöhus läns Kungl. Hushållningssällskaps kvartalsskrift.

Skånsk hemslöjd.

Nyantagna föreståndarinnan för Malmöhus läns hemslöjds-magasin i Malmö fröken *Märta Måås Fjetterström*, har vid sin ansökan till befattningen bifogat en uppsats om den skånska hemslöjden och dess utvecklingsmöjligheter, hvilken uppsats det är oss ett nöje att här återgifva, då den klart och tydligt utvecklar det program, som länets hemslöjdsförening uppställt för sig.

Det är knappt mer än ett decennium, sedan man talade och skref om vår tids stil såsom något tillhörande framtiden. Men med den hastighet, hvarmed de nya idéerna i trycksvärtans och maskinernas tidevarf spridas, har också den moderna stilen på alla produktionsområden redan slagit igenom och är nu ett konstateradt faktum. Men med denna hastighet följer också en allt nationellt och individuellt utnivellerande banalitet. I vårt land har man dock lyckligtvis hållit sig temligen fri från denna banala, ormlignande och innehållslösa formgiftning, som till en stor del karaktäriserar den europeiska, moderna stilen. Och det beror väl på, att vi så mycket ha grundat vårt konsthandverk på vår gamla inhemska hemslöjd. Hade vi frångått det nationella i våra sträfvanden efter en förädlad hemslöjd, så hade vi drunknat i den störtflod af alldagliga produktioner och tillfälliga modesaker, som öfversvämmar kontinenten, och som måhända kunde inbringa guld till en tid, men aldrig i längden vinna terräng. Nu vet Europa att uppskatta, hvad som är skandinaviskt till skillnad från allt annat. Hur har icke Norge en särskild, utpreglad nationell stil? Och fastän vi ännu icke ha någon nämnvärd marknad i utlandet, är svensk slöjd ett namn, som inger aktning för kontinentens öron.

Vi ha också stora förutsättningar för frambringandet af en nationell hemslöjd, stödjande sig vid de utmärkta traditioner, vi äga i vår genom århundraden fortlevande folkkonst, utöfvad i hemmen, ännu efter ett sekels dekadansperiod lifskraftig nog till en återuppståndelse.

I fråga om levande impulser från förfädrens efterlämnade arbeten är bland Sveriges landskap Skåne utan all fråga rikast. Hvilka skatter finnas ej i Kulturhistoriska Museets samlingar att taga vara på för en ny hemslöjd? Men alla sådana relikter af de gamla, hedervärda bondehemmens arbeten och prydnader

1905

äro visst ej satta inom glas och ram och inrangerade i samlingar. Ännu finns på landsbygden mycket kvar i privat ägo, på slott och herrgårdar och en del äfven inom samma hank och stör, där det tillverkats, nämligen i bondens hem, där det ibland hålles heligt såsom ett arf från farfars och fariars fars dagar, men ibland blir ett billigt byte för första bästa kringresande uppköpare.

Dessa skatter äro långt ifrån allt, hvad Skåne äger af hemslöjdskonst. Förfädrens skicklighet och fallenhet för handarbete lefver ännu bland unga slakten. Det är därför ej utan smärta, man måste se, hur mycket af denna sunda arbetshög går upp i ändamålslösa och onyttiga broderier på små lappar och öfverkast af stampad filt och med garner i kraftlösa färger, som i dag stå sig, men i morgon äro färdiga att kastas bort, och efter från Tyskland importerade mönster utan stil eller karaktär, hvilka för en ringa penning erhållas uppritade i en godtköpsaffär. Med smärta måste man också konstatera, hur flere af de gamla, präktiga arbetssätten äro nära att dö ut, såsom spetsknypplingen, bandväfnad, hälsöm, finare rödlakan m. fl. De idkas blott af äldre, och konsten kommer att dö med dem, om ej räddande händer komma emellan. Räddningen kan ej komma mer än på ett sätt, nämligen genom att skaffa folket afyttring och skälilig betalning för dess arbete. Ty, såsom förut sagts, det är ej lusten för arbete, som fattas, utan den konstnärliga insatsen, ledning, organisering och i sammanhang därmed afyttring.

Det är bristen härpå som gjort att Skåne, trots sina rika resurser, ej intar någon föregångsställning inom den framåtskridande svenska hemslöjdsrörelsen, hvilken dock hämtat sina vackraste och mest konstnärliga färgsammansättningar och arbetssätt från våra skånska, ålderdomliga allmogearbeten.

Väfnadskonsten är den skånska husslöjdens tyngdpunkt. I dess allmännaste form, slätväfnad och något konstväfnad, anses den ännu på många håll såsom hörande till den skånska bondflickans uppfostran. Men hvad skall hon väfva? Och hvad skall hon göra med sina färdiga väfnader? Och hur skall det gå med den härliga flamskväfnadskonsten, som dock varit en folkkonst, skild från de stora gobelinväfveriernas. Nu är det åter an modesak att väfva gobelin — uppåt landet bland herrskapsfolk — men i Skåne är bland allmogen lusten för denna konst stor. Jag tror också, att inga arbeterskor ur den klassen, utom de skånska, skola ha handlag, uthållighet och förståelse för en så fordrande teknik som flamskväfnaden. Men man saknar mönster och ledning vid färgvalet. Åtskilligt väf-

ves visserligen på beställning från Handarbetets Vänner. Men något verkligt uppsving inom Skåne för denna halfdöda teknik kan ej tänkas annat än genom intimt arbete mellan den konstnärliga kraften och den tekniska. Impulsen och ledningen måste naturligtvis då utgå från en på ort och ställe verkande kraft medelst muntliga råd och handräckningar för teknikens utbildande och förbättring. Afyttringsmöjligheter för så dyra saker som flamska väfnader måste man söka ej blott inom landskapet utan äfven på annat håll, såsom i hufvudstaden, där man kan påräkna publik, ja, hvarför ej äfven utom vårt lands gränser. Hur känt är icke öfver Europa det norska "billedvæfveriet"? Och vårt bildväfveri har dock fullt ut så goda inhemska anor. Finge flamskväfnaden slå rot i den skånska hemslöjdens brokiga örtagård, skulle den där kunna utveckla en egenartad, praktfull blomning, hvartill fröet gror inom folkets medfödda anlag och kärlek till de glada, omväxlande färgerna. I viss grad kan man ju säga detsamma om de andra skånska väfnadsteknikerna, nämligen att de äro mer konstnärliga och ge uppslag till mer omväxlande och innehållsrika mönster än den väfnadskonst, som är utmärkande för andra landskap. De gamla rödlakans- och dukagångsväfnaderna ha bland geometriska mönster äfven framställningar ur lefvande lifvet och ur bibliska historien i fantastisk omväxling. Och dessa uråldriga tekniker inrymma nu liksom fordom möjligheter att återspegla lifvets mångfaldighet af former, lika outtömlig som människans skapande fantasi, som ända från hållristningarnas dagar tiderna igenom gifvit ornamentiken ständigt växlande former.

Bredvid de mera arbetssamma och vid den slutliga försäljningen tämligen dyra väfnadsslagen, finnes en hel del enklare och mera lättsålda hemslöjdsarbeten, som måste uppmunttras — linneväfnader, möbelyg, mattor, gardiner, kostymtyger, band och andra för nyttiga ändamål afsedda alster, som kunna tillverkas i hemmen. Men skola dessa enklare arbeten, som kunna utföras mera i massa, blifva till en verklig inkomstkälla, måste tillverkningen ske efter ett visst system, så till vida att de liksom andra handelsvaror få sina bestämda priser, som måste stå i rätt proportion till det nedlagda arbetet, materialet och varans användbarhet och begärlighet inför den stora allmänheten. Äfven måste nya modeller och mönster härför uppfinnas, lämpande sig efter tidens kraf och de praktiska ändamål, som skola fyllas. Alstren af vår husslöjd få ej vara lyxsaker, hvarmed endast de förmögnare ha råd att bestå sig, utan de måste, både hvad pris, ändamålsenlighet och kvalitet beträffar, verkligen kunna fylla en hel del af de köpande klassernas olika behof.

Just i anseende till de kraf, en organiserad försäljning af hemslöjdalster ställer på arbetarna, vore det ett önskningsmål att i samband med ett hemslöjds magasin äfven upprätthålla en fackskola. Ej för undervisning i de allmänna olika väfnads-sätten, ty härför finns det enskilda väfskolor, där god undervisning meddelas. Men fackskolan skulle vara så att säga en häfstång för att lyfta upp väfnadskonsten till det högre, konstnärligare plan, där den förut rört sig. D. v. s. konstnärligheten låg då hos folket själf och nu måste uppfostran åter bringa upp det textila sinnet till samma konstnärliga nivå. I flamskväfnad och kanske äfven spetsknyppling måste fackskolan meddela undervisning från början till slut. Men vid de andra väfnadsslagen bör undervisningen hufvudsakligast gå ut på färg- och formsinnets utbildning genom själfständiga öfningar under en förfaren persons ledning uti färgsammansättningar, omändring och nybildning af mönster med direkt tillämpning för ett bestämdt arbete, som eleven själf kan utföra. Fackskolan blefve på det sättet inom sitt område en tillämpande, avslutande kurs till en förut erhållen undervisning i tekniska skolan uti allmän färg- och formgifning samt till den i hemmet eller i någon väfskola inhämtade kunskapen i den allmänna tekniken. Att lyckas uppfostra ett släkte af själfständiga slöjderskor med godt färgsinne är ett mål, behjärtansvärdt alldeles särskildt för hemslöjdsverksamheten i Skåne, där folket tyckes äga så mycket anlag i den riktningen.

En annan viktig fråga för hemslöjden är anskaffandet af godt material för uppnående af bästa möjliga resultat och verkligt god kvalitet hos de varor, man för i marknaden. Här är knuten garn- och färgfrågan. Vål finnas gamla kvinnor, som ännu själfva spinna garnet till sin strumpstickning "för att det blir så mycket starkare" och tänk, hvad det i väfnaden blir mycket vackrare. Men man kan ej tänka sig handspinningen återupplifvad, åtminstone ej i Skåne, där arbetskrafterna äro dyra, utan såsom undantagsfall för erhållande af någon alldeles särskild kvalitet. Men man måste, där erfarenheten visar att det behöfs, genom fabrikerna anskaffa förbättrade eller för de ändamål, som fordra det, mera passande kvaliteter. För konstväfnader är det utländska s. k. Hamburgergarnet ej alls lämpligt, men användes allmänt, troligen af brist på en lämplig tvåtrådig kvalitet af svensk fårull. Om ett hemslöjdmagasin kan tillhandahålla eget materiallager, så följer därmed bland många andra fördelar äfven den, att man beställa och försöka att hålla sig med så mycket som möjligt af växtfärgade garner dels med en ej allt för rikhaltig, men i stället utvald färgskala. Man

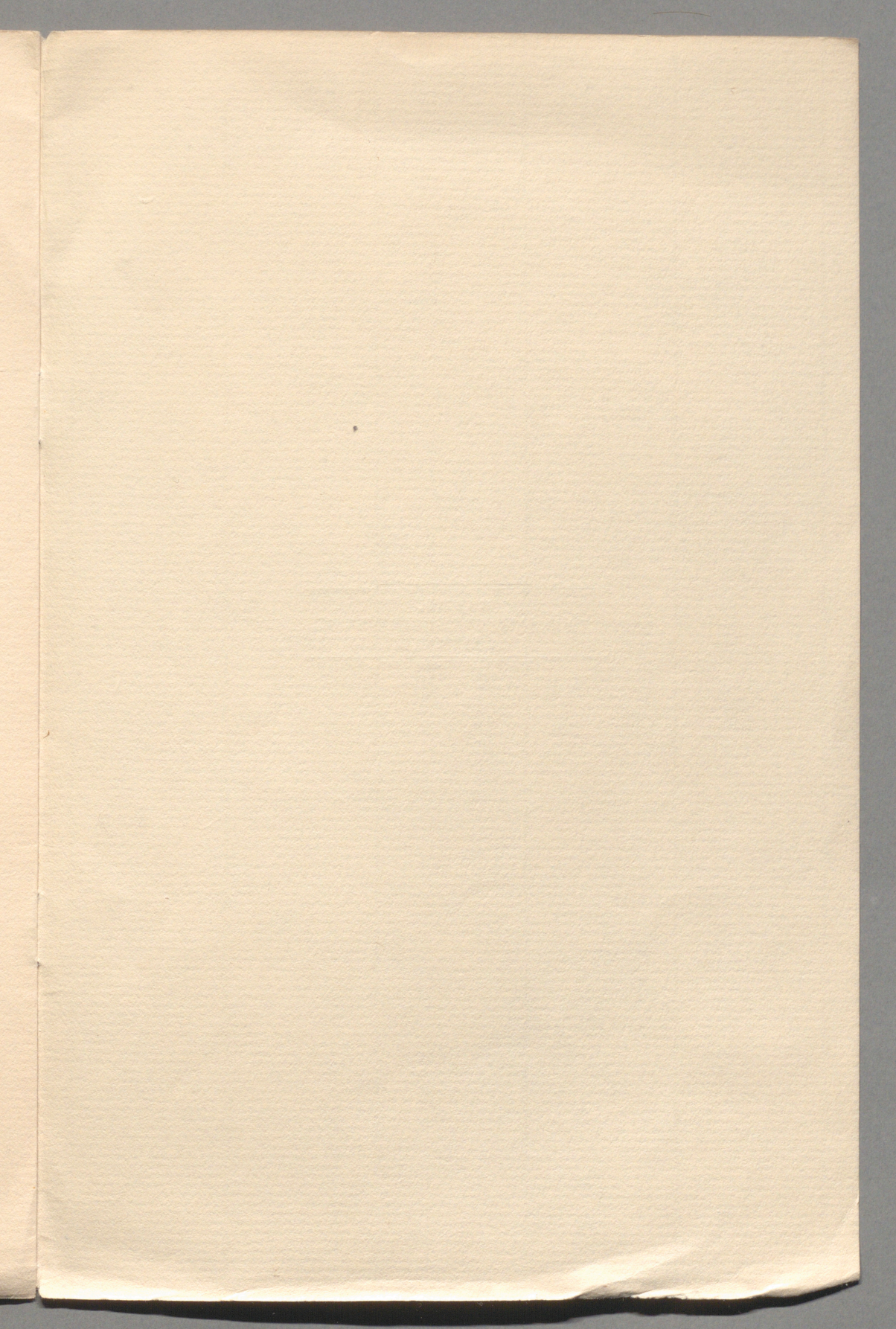
säger, att vår tids landtliga slöjdare ha förlorat det goda färgsinne, hvarmed våra stammödrar sammansatte färgskalan i sina täcken och bonader — och det är sant. Men tänkom oss en af dessa gamla ärevördiga matronor från ett gånget sekel framför de hundratals färger med otaliga nyanser, som äro föremål för vår tids hemslöjderskors val, när de i en garnaffär göra sina uppköp. Skulle månne den ärevördiga matronans färgsinne leda henne rätt äfven här bland grella, klarblå, ljusröda och violetta färger, som med sina lysande grannlåter ha lockat vår tids slöjdotöfvare in på förfallets stråt. Det var den primitiva hemfärgningen, som med sitt fåtal af nyanser hjälpte henne att gifva åt dessa gamla väfnader deras sent förbleknade skönhet.

Men hvar tid har sin stil och det är ett stillastående att endast kopiera de gamla sakerna, hur vackra de än äro. Dock tror jag att nya mönster måste om ej sparsamt, dock med försiktighet införlifvas med folkslöjden. Så mycket tecknas, komponeras och stiliseras i vår tid, men många af de modärna teckningarna äro tilltalande på papperet, men främmande för materialet, när de vid utförandet komma i den intima beröringen därmed, och vålla arbetaren bryderi och onödig tidsutdrägt, samt beröfvar honom det goda resultatet och den arbetsglädje, som han känner, när han själf förstår kompositionens byggnad och dess naturliga samhörighet med det material, han behärskar. Det är därför af stor vikt att sätta i slöjdarbetarens händer endast goda mönster, som äro afpassade för sin särskilda teknik.

Man hör ofta misströstande ord om husslöjdens möjligheter att afyttras som handelsvara. Att konkurrera med fabriksindustrien är hopplöst, säger man, i en tid då de stora massorna äro de afgörande, och de stora massorna fråga endast efter det billiga priset. Men hemslöjdens uppträdande i marknaden är ej direkt en konkurrens med fabriksindustrien. Hemslöjden tillgodoser ett behof, som fabriksindustrien på flere områden ej fyller. Ty bland den köpande allmänheten finns dock en efterfrågan efter verklig, solid kvalitet såsom utbyte mot de pänningesummor, man ger ut för sitt bohag och sina kläder. Visserligen måste denna efterfrågan nästan förstummas inför det allt annat öfersvämmande fabrikskramets störtflod, medan ännu så föga tillhandahålles af handgjorda varor eller en kvalitet, jämförlig med det handgjorda. Dock finns det en hel del människor, hvilka hållre kläda sig i hållbara och stilfulla klädesplagg och prydnader såsom t. ex. äkta knypplade spetsar i stället för fabriksgjorda imitationer, hvilka ej vilja fylla sitt hem med snickerifabrikernas tråkiga dussinmöbler, men som gärna i sitt

linneskåp samla de präktiga, sent slitna dräll- och damasttyger, som man ännu väfver i svenska landsbygden, och som vilja ha sina mattor och bonader af det slaget, som tål användning, utan att ständigt behöfva skyddas medelst öfverdrag och nedfällda gardiner. Svårigheten är att bringa hemslöjdens produktioner till ett proportionellt prisförhållande med fabriksvarornas. Detta kan ske endast genom hemslöjdens organiserande. Och ju mer handgjorda, goda varor bli tillgängliga i handeln, ju mer skola de vända smaken från det pråliga, godtköpsaktiga till det solida, enkla och vackra. Och när detta blir fallet, hur många summor af dem, vi nu ge ut för utländska varor, skola ej då kunna stanna inom vårt eget land, tillförande månget hem en välbehöflig inkomst och dess innevånare den tillfredsställelse och sinnesro, som timmarnas utfyllande med nyttigt arbete skänker.

Märta Måås Fjetterström.

MALMÖ,
EMIL JANSSONS BOKTRYCKERI
1905.
